

Beha'alotcha B (Num. 8-12)

17 Siewan 5773 / 26 mei 2013

Num. 11: 4-15

Thema: De liefde gaat door de maag??

Inleiding

Sidra Beha'alotcha (Num. 8-12).

Vorig jaar hebben we bij het begin van deze Sidra stilgestaan: de menorah, en het Woord van God dat het 'licht van den beginne' is.

Vervolgens gaat het in hoofdstuk 8 over de wijding van de Levieten en hun taak van verzoening bij de Woning.

In hoofdstuk 9 gaat het over de viering van Pesach en over wat ik 'de dans met de Wolk' ben gaan noemen.

In hoofdstuk 10 volgen regels over hoe het moet toegaan als de vendels opbreken en in marsorde gaan.

In hoofdstuk 11 begint het volk te klagen over de eentonigheid van het voedsel, en wordt de taak van Mozes verlicht door 70 mensen aan te stellen die hem zullen bijstaan om de last van het volk te dragen.

Tenslotte eindigt de Sidra met aanmerkingen van Aäron en Mirjam op Mozes die hen duur komen te staan.

Om thematisch in elk geval iets heel anders te bestuderen dan vorige week zullen we ons vanmiddag nu concentreren op hoofdstuk 11 en dan met name op de klacht van het volk over het voedsel. Ze zijn het zat om steeds weer Manna te eten; vlees en vis, dat zou hen welkom zijn.

Het wordt een ramp als God zo ver gaat om dat verzoek te honoreren.

Maar waarom waren ze het Manna zat? Was dat niet genoeg voor hun maag? En de liefde gaat alleen door de maag?

Als aanvangstekst lezen we Numeri 11: 4 en 5 (HSV):

Wij denken terug aan de vis die wij in Egypte voor niets aten, aan de komkommers, de watermeloenen, de prei, de uien en de knoflook.

Maar nu droogt onze ziel uit, er is helemaal niets dan dit manna voor onze ogen!

We verkeren vanmiddag in de omstandigheid dat we op Numeri 11 een uitvoerig Joods commentaar vinden: in het Nieuwe Testament; een Midrasj die – zoals gebruikelijk – ook onmiddellijk becommentarieerd en bekritiseerd wordt door andere Joodse geleerden, namelijk de Midrasj, de uitleg van Jezus zelf in Johannes 6. Daar kunnen en willen we vanmiddag dus niet omheen. Of het daarmee gelijk allemaal ook zoveel helderder wordt is een open vraag. Johannes reserveert maar liefst 59 verzen voor de uitleg van Jezus op Numeri 11; dus het is kennelijk niet in een paar woorden duidelijk te maken. En wij hebben daarnet van die uitleg ook nog slechts een fragment van gelezen. We doen een poging. En daarvoor ga ik eerst naar Numeri 11.

Dat hoofdstuk begint ermee dat het volk zich beklagt. Waarover eigenlijk? In het Hebreeuws staan de woorden die er vlak vóór staan, in onze Bijbel hoofdstuk 10:34-36, tussen haakjes. Die drie verzen behelzen voor sommige rabbijnen zelfs een apart boek. Daar gaan we nu niet op in, maar waar iedereen in de Joodse traditie het wel over eens is, is dat de woorden van Numeri 11: 1 dus eigenlijk direct aansluiten op hoofdstuk 10: 33.

Dan klinkt het dus zo (HSV):

Zo trokken zij drie dagreizen van de berg van de HEERE vandaan.

En de ark van het verbond van de HEERE trok drie dagreizen voor hen uit, om een rustplaats voor hen te zoeken.

En het gebeurde, toen het volk zich beklagde,

dat het kwaad was in de oren van de HEERE, want de HEERE hoorde het, zodat Zijn toorn ontbrandde. En het vuur van de HEERE brandde onder hen en verteerde, aan de rand van het kamp.

Toen riep het volk tot Mozes, en Mozes bad tot de HEERE, en het vuur doofde.

Het heeft er dus alle schijn van dat men zich allereerst aan het beklagen was over het tempo. Het lijkt wel of de HERE God haast heeft om nu van de Sinaï in het beloofde land te komen; de reis gaat drie dagen achter elkaar door en de kinderen Israels beginnen vervolgens te zeuren. Het zal menige ouder die het gaspedaal ingedrukt hield op weg naar een bepaalde bestemming bekend in de oren klinken: gezeur op de achterbank. De HERE God wordt ziedend over dat gezeur - want wat Hij doet is immers voor het bestwil van de kinderen – en er breekt een forse brand uit aan de rand van het kamp. De kinderen hebben ondertussen heel goed in de gaten waar die brand vandaan komt, maar wenden zich niet tot Vader, maar tot Mozes. Ook die manoeuvre zal menige moeder vertrouwd zijn. Die is zo goed niet of spreekt Vader er op aan, het vuur gaat liggen, het gaspedaal wordt losgelaten, de kinderen geschrokken, maar ook hun zin.

Ik vertel het expres zo. In de Joodse traditie wordt immers ook regelmatig met veel humor verteld hoe menselijk het soms toegaat in de Schrift; en ze schromen niet te zeggen dat de HERE God na de uittocht uit Egypte vaak zelf ook nog even aan het vaderschap (en moederschap) moet wennen. Dat trooste ook menig jonge ouder onder ons; oefening baart kunst!

Een beetje humor is ook nog wel te vinden in het stuk dat volgt en dat we lazen. De kinderen beginnen opnieuw (vers 4!) te zeuren. Je verwacht het niet, hé? En nu hebben ze klachten over het eten. Het feit dat er sowieso eten is voor 600.000 mensen midden in de wildernis wordt niet gewaardeerd, de kinderen hebben speciale wensen! En nu worden bij zoveel ondankbaarheid, zo horen we in vers 10, niet alleen vader maar ook moeder kwaad; de HERE God ziedend en Mozes die zich op zijn beurt kwaad maakt. Al kun je je afvragen wie nu de vaderrol en wie nu de moederrol heeft, want we horen nu Mozes op luidruchtige oosterse wijze tekeer gaan tegen God:

Waar heb ik het aan verdiend dat ik voor de kinderen moet zorgen? Ben ik soms zwanger van ze geweest, heb ik ze gebaard, zodat U tegen me kunt zeggen: neem ze op schoot zoals de verzorgster een zuigeling op schoot neemt? Waar moet ik vlees vandaan halen voor al dit volk? Want ze jammeren bij mij: Geef ons vlees! Ik kan dit alleen niet dragen; als U mij zo behandelt ben ik liever dood.

Die ruzie heeft een heilzame uitwerking. Ook iets om wat van op te steken voor mensen die samen optrekken: een stevig conflict kan heilzaam zijn; als je elkaar tenminste serieus neemt. Er worden op Gods bevel maar liefst 70 oudsten aangesteld om Mozes ik het vervolg de last van de kinderen Israels te helpen dragen. In de Joodse traditie komt daar het Sanhedrin vandaan: de 71 leden van het Joodse gerechtshof.

Maar daarmee houdt de humor wel op en is het ook ernst geworden. Want de kinderen Israels kunnen wel klagen, maar je kunt in je klagen ook over alle grenzen heen gaan. En dat lijkt toch ingebakken te zitten in onze natuur; dat we altijd op zoek zijn naar de grenzen, en er altijd overheen willen, altijd meer willen.

De Mishna - gebaseerd op de mondelinge toelichting van God aan Mozes naast de geschreven Tora - zegt hier wijze dingen over. Ik citeer Joods commentaar:

Het is de menselijke natuur om nooit tevreden te zijn met huidige bezittingen en bereikte resultaten. Wie 100 heeft, wil 200; wie 200 bereikt wil naar 400; en dat gaat door tot in het oneindige. Die aandrift heeft God niet voor niets in ons gelegd. De bedoeling daarvan is dat ieder persoon voortdurend spiritueel zal groeien, en zich niet neerlegt bij zijn/haar spirituele niveau van gisteren. Dezelfde drive brengt wetenschappers tot nieuwe ontdekkingen die de kwaliteit van het leven kunnen verbeteren; zodat wij nog meer tijd en energie zullen hebben om God te dienen.

Maar het gaat er dan wel om deze drive in ons leven ook als zodanig te gebruiken. Als deze drang in ons niet wordt gebruikt voor positieve doelen, dan ontaardt ze in een onverzadigbaar en zinloos verlangen naar meer en meer luxe en welvaart.

Wat in ons bestaan tot een zegen zou moeten zijn, het streven naar het hogere, kan dus worden tot een leven zonder verwondering waarin we alleen maar streven naar meer, en dan de schepping degraderen tot een markt voor onze eigen onverzadigbare begeerten. Ergens in het midden van Israel begint die onrusthaard van begeerte te branden. De rabbijnen zijn het zoals gebruikelijk niet helemaal eens over wie dat vuurtje voeden - is het een samenraapsel van vreemdelingen (die samen met Israel uit Egypte zijn opgetrokken), of is het juist de vergadering van oudsten? En als dat laatste het geval is: als zo de leiders zijn wat kun je dan van het volk verwachten? -, in elk geval begint Israel opnieuw te jammeren. Nu over het eten. Maar in die klacht klinkt iets opmerkelijks. Zij zeggen namelijk: we verlangen terug naar de vis die wij in Egypte voor niets konden krijgen. Zeggen de rabbijnen: hoezo 'voor niets'? Ze moesten zelfs hun eigen stro nog inzamelen bij de slavenarbeid, en zouden ze dan voor niets wel vis te eten gekregen hebben? Nee, waar het hen om gaat is dat ze voedsel willen hebben dat niet is onderworpen aan allerlei regels (zoals die straks in het beloofde land onder rabbinaal toezicht zullen gelden - dus wellicht is het zelfs weerstand tegen de toekomst in het Land). Ze willen eten, maar zonder de verplichtingen die er ten opzichte van God bij horen. Daarom noemen ze ook precies die producten die min of meer buiten de spijsregels vallen: komkommers, watermeloenen, prei, uien en knoflook. Kortom: de mensen leven liever 'zo maar' zonder er in geestelijke zin voor te werken. Ze willen inderdaad voor niets leven, en in afhankelijkheid van God en in verantwoordelijkheid aan Hem. Daarom willen ze af van het Manna!

Op dat punt gekomen in Numeri 11 lijkt het verhaal even te pauzeren om eerst nog eens precies te vertellen wat dat Manna wel niet was. En daar wordt in de Joodse traditie dan

ook bijzonder bij stilgestaan. 'Lechem hasjamaiem', zo wordt het Manna in hun traditie genoemd: brood des hemels. 'Brood der engelen', zo zingt Psalm 78.

Over dit Manna worden bijzondere dingen verteld. Waarom waren die korreltjes helemaal rond, is een vraag; en waarom was het zo zuiver als kristal; en waarom raakte het de grond niet omdat het werd opgevangen door de dauw? Alle antwoorden verwijzen naar de herkomst van het Manna. Rond, omdat het geen grenzen heeft. Kristal-gelijk, omdat het transparant tot op God is. Liggend op de dauw, omdat het niet uit de aarde opkomt maar van boven neerkomt. Er worden dan ook speciale eigenschappen aan het Manna toegeschreven waar het ruimtevoedsel van de NASA in onze dagen alleen maar van kan dromen.

Het was er in overvloed. Het was er voor iedereen. En prijsloos verkrijgbaar. Het had geen gewicht en werd totaal door het lichaam geabsorbeerd; je had dus ook geen ontlasting. En het had iedere smaak die je wilde bedenken, grenzeloos; 'wat eten we vandaag, mama? Wat je maar wilt schat; zo zal het smaken'. In spirituele zin was het Manna gematerialiseerd goddelijk licht, hetzelfde voedsel waar de hemelse engelen van leven. En de Talmoed stelt ook nog dat de Tora alleen kon worden verstaan door degenen die dit Manna, brood der engelen, aten.

En van hieruit is dan dus des te meer te verstaan hoe kwaad én God én Mozes worden als het volk ijskoud zegt: 'onze ziel droogt uit, er is helemaal niets dan dit Manna voor onze ogen!'. Het kon ze niet meer schelen, zegt de Joodse traditie, of het ook naar vlees of vis smaakte, als je dat wilde. Men wilde deze substantie gewoon niet meer. En het kon ze niet meer schelen dat het 'lechem hasjamajiem' was; het ging ze niet om het hogere, het ging om bevrediging van hun lust-behoeften, ze wilden schransen; niet iets om te eten, maar iets te vreten.

Dan gebeurt er iets dat iedereen aan het denken moet zetten die denkt dat God de goede Gever is aan wie je maar kunt blijven vragen uit zijn eindeloze voorraden. Hij geeft ze naar hun behoeften. Zoals God Mozes laat zeggen:

Zorg ervoor dat u morgen rein bent, dan krijgt u vlees te eten. U hebt immers bij de HEER geklaagd dat u geen vlees hebt en dat u het in Egypte zo goed had? Welnu, de HEER zal u vlees geven – en vlees eten zult u! Niet zomaar één dag, niet twee dagen, niet vijf of tien of twintig dagen, maar een volle maand, tot het u de neus uit komt en u er misselijk van wordt. Want u hebt de HEER, die in uw midden is, geminacht door erover te klagen dat u uit Egypte bent weggegaan.
(vers 18-20)

En zo gebeurt. Er komen kwakkels aanvliegen in overvloed. Aan weerszijden van het kamp, tot een dagreis toe. Ze vliegen zo'n 60 cm hoog boven de grond. Men verzamelt en verzamelt; welvaart die alle begeerte overtrof; sjouwen, halen, hebben, houden. Wie het minst had gevangen, had nog twee kubieke meter vlees. En ze schransten en schrokken zonder enige verwondering, en ze stierven terwijl het hun neus uitkwam. Degenen die rustig elke dag Manna bleven inzamelen zullen er met stomme verbazing en ook met afschuw naar gekeken hebben.

En hier zit nu precies het springende punt waar Jezus zijn Midrasj, zijn uitleg inzet. De mensen in Johannes 6 komen namelijk achter Hem aan omdat Hij hen verzadigd heeft met brood en vis! Filippus had ongeveer hetzelfde geroepen als Mozes: waar vind ik voedsel voor zoveel mensen?! Maar Andreas had gezegd: er zijn vijf gersteboden en twee visjes. En Jezus had gereageerd: dat is genoeg. En Hij had iedereen gevoed. En er bleef meer voedsel over dan er oorspronkelijk was aangeleverd. De vijf gerstebroden (naar de vijf boeken van de Tora van Mozes) hadden zich, terwijl iedereen verzadigd werd, vermenigvuldigd tot twaalf

korven brood. Daarmee kan elke stam van Israel de wereld voeden! Maar vrijwel iedereen was alleen overweldigd door de fysieke kant van dit wonder; overweldigd door de hoeveelheid; gefocust op 'meer'. En zo gingen ze ook achter Jezus aan, zochten Hem de volgende dag tot ze hem gevonden hadden: gratis eten in enorme hoeveelheden!

Maar wie zagen het Manna, wie waren gericht op het hogere?

'Jullie zoeken Mij niet omdat jullie tekenen hebben gezien, maar omdat je verzadigd bent', zegt Jezus. Het vlees, het lichamelijke, het zichtbare, heeft prioriteit gekregen in hun levens. Zij zien niet meer omhoog. Ze begrijpen niet dat Jezus hen alleen een teken liet zien; dat het de bedoeling is dat hun gedachten los komen van de gave en ze gaan leven met de Gever.

Daarover ontstaat een gesprek in Johannes 6. Ze proberen Jezus te begrijpen.

'Onze vaders hebben het Manna gegeten in de woestijn, brood des hemels; maar welk teken doet U dan opdat wij U zouden geloven?' Met die vraag worden ze al warmer. Jezus reageert: 'Niet Mozes heeft u gegeven het 'lechem

hasjamaiem', maar mijn Vader schenkt het waarachtige 'lechem hasjamaiem'.

Met andere woorden: jullie zijn gefocust geraakt op het teken van het Manna, maar je bent vergeten dat het niet om het teken gaat, maar om wat het betekent! Iemand kan gefocust zijn op de trouwring die hij van zijn geliefde heeft gekregen, en in tranen zijn als hij die ring verliest, maar dan is hij vergeten waar die ring voor stond en staat en wat blijft: de relatie met de geliefde. De ring zelf staat in geen verhouding tov waar hij naar verwijst! Het ware Manna zijn niet die korrels in de woestijn, het ware Manna is het Manna waarnaar het verwijst: het Manna dat neerdaalt uit de hemel, de eeuwige liefde van God voor zijn volk, het leven dat Hij geeft aan de wereld, de toekomst waarheen Hij – met haast! – onderweg wil. Net zo goed is de ware Tora niet twee stenen platen die in een ark liggen, maar de ware Tora is het spreken van God tot u en tot jou'; live!

'Heer, geef ons altijd dit brood!', roepen ze. Dat is in elk geval al heel wat anders dan: wij hebben ook helemaal niets dan dit Manna voor onze ogen. Maar de ogen moeten nog verder open.

'Ik ben het, die tot U spreek', is Jezus' verkondiging. Ik ben het spreken Gods, Ik ben zijn stem, Ik ben de Tora. 'Ik ben het Lechem haSjamaiem; wie tot Mij komt hongert nooit meer'. Meer dan de geschreven Tora en meer dan de kristalheldere ronde manna-korrel is hier.

Het Manna, de Tora, is als *daad* aanwezig in de wereld; het is er als activiteit, stroom; is als daad meer dan ooit aanwezig in Jezus zelf, in hoe Hij heeft geleefd, gesproken; van vóór zijn wieg tot en met na zijn graf. Naast dit Manna heb je nooit meer iets anders nodig! Je staat voor eeuwig in de stroom, en onder stroom!

Het is de vraag of wij het wél begrijpen. Ik hoor zoveel christelijke uitleg van Johannes 6 in de zin van '(met elkaar) delen is vermenigvuldigen'. Hoe vindingrijk ook, het gaat nu juist niet om het vermeerderen maar om het verheffen! Om de spirituele groei van het volk. Het gaat om waar het Manna-wonder voor staat. En ook al begrijpen sommige mensen dat wel en zoeken ze het in het hogere en niet in het méér, dan nog kunnen mensen alleen gefocust zijn op de Bijbel. En ja, en dat is wel goed.... En ze kunnen verlangen naar een goede preek; en ook dat is prima! Maar die alle *verwijzen* alleen. Ze zijn alleen het *teken*, niet *het betekende*. Als die boodschap niet doorkomt zijn ook wij misschien ooit de Bijbel zat, en de Jezus-prediking zat, zoals Israel het Manna zat was. Wij moeten nooit vergeten: zij (Manna, Bijbel, preek) komen immers niet in plaats van de levende relatie met God zelf. Je moet door de woorden van

de Schrift en door de woorden van de prediking heen kijken als door vensters die zicht geven op God zelf die tot jou spreekt (activiteit) en in jouw leven en de hele wereld handelt. De woorden verwijzen naar Hem. Ze behelpen. Ze zijn maar teken, vingerwijzing. 'Tjonge, dat was een mooie preek, dat was een indrukwekkend bijbelgedeelte'. Oké, mooi, maar wat dan nog!? Heb je niet ooit of regelmatig gehad dat je je opeens, door de woorden heen, geraakt voelde? Wel, dát is God die jou ziet en tot jou spreekt en jouw hart raakt; ín dat teken, ín dat woord. Dát is de eeuwige relatie waarin je mag staan; dat is stroom, 'eternal electricity'. Van *daaruit* mag je dan leven en lezen en dan ook de Bijbel openslaan en naar een preek luisteren. Maar dan *herken* je. Dan is dat dagelijks of wekelijks Manna dat je verzamelen mag, maar dat je des te meer herinnert aan het Manna dat je in het hart gegoten is, dat zich met je één heeft gemaakt, dat door je hele leven is geabsorbeerd! Het gaat om de levende Stem van God zelf in je leven; het gaat om het leven met God zelf. Het gaat om het hemels Manna dat neerdaalt en dat je kunt eten: het leven van Jezus, het vleesgeworden Woord, de levende en eeuwige Tora. Wie dat Manna eet, wie van dat Manna leeft, sterft nooit.